

Міжнародна економіка

УДК 339.9

Л. В. Січевлюк
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Університет економіки та права «КРОК»

М.О. Гофман
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Університет економіки та права «КРОК»

Особенности современного глобального экономического развития

У статті проаналізовано особливості сучасного глобального економічного розвитку. Досліджено чинники, що сприяють розвитку світової економіки. Відображено роль України в цих процесах.

Ключові слова: глобалізм, глобальний економічний розвиток, особливості сучасного глобального економічного розвитку.

Л. В. Січевлюк
кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономической теории,
Университет экономики и права «КРОК»

М.А. Гофман
кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономической теории,
Университет экономики и права «КРОК»

Особенности современного глобального экономического развития

В статье проанализированы особенности современного глобального экономического развития. Исследованы факторы, которые способствуют развитию мировой экономики. Отражена роль Украины в данных процессах.

Ключевые слова: глобализм, глобальное экономическое развитие, особенности современного глобального экономического развития.

L. Sichevliuk

*PhD in Economics, Associate Professor
of Economic Theory Department,
«KROK» University*

M. Hofmann

*PhD in Economics, Associate Professor
of Economic Theory Department,
«KROK» University*

Features of Modern Global Economic Development

The characteristics of the modern global economic development are analyzed in this article. The most important features of modern global economic development are determined. Ukraine's role in these processes is described.

Keywords: globalism, global economic development, features of the modern global economic development.

Постановка проблеми

У XX та XXI століттях світове співтовариство перейшло на новий етап розвитку, характерними ознаками якого є прискорення процесу глобалізації, зростаюче поглиблення міжнародного поділу праці, зміцнення й поширення інтеграційних процесів як на галузевому, так і на регіональному рівнях, інтернаціоналізація національних економік. Розвиток світового господарства характеризується двома аспектами: з одного боку, глобалізація сприяє об'єднанню національних економік у єдину світову систему, стандартизує структурні елементи економік відповідно до вимог транснаціоналізації, забезпечує динамізм міжнародних економічних відносин; з іншого боку, поглиблюється розрив у рівнях розвитку між найрозвиненішими і найбіднішими країнами, посилюється відмінність соціально-економічного розвитку всередині груп країн.

Для України такий суперечливий стан глобального економічного середовища обумовлює необхідність здійснювати адекватну трансформацію та модернізацію національної стратегії економічного розвитку. При цьому належить враховувати не тільки національні особливості соціально-економічних відносин і ринкових механізмів, а й тенденції світового, глобального ринку, що потребує проведення низки відповідних теоретико-економічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В економічній літературі розгляду проблем глобального економічного розвитку приділяється велика увага. Вагомий внесок у дослідження питань глобалізації та геополітики зробили відомі зарубіжні вчені: Е. Азроянц [5], У. Бек [14], З. Бжезінський [12], П. Джеймс [17], А. Джонс [1], С. Мінаєв [11], Дж. Стігліц [9], Е. Рігер [8], Р. Робертсон [2], П. Хірст [16], а також вітчизняні: Г. Башнянін [9], Т. Кальченко [15], В. Сиденко [7], О. Сухий [9], Н. Навроцька [4], О. Перепьолкіна [9], А. Филипенко [13], Б. Шевчик [9] та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Аналітичного узагальнення та оцінки потребують процеси сучасного глобального економічного розвитку, особливо ролі України в цих процесах.

Формулювання цілей статті

Метою статті є надання узагальненої характеристики особливостей сучасного

глобального економічного розвитку та устрою світової економіки. Відображення характерних сучасних ознак економічного майбутнього України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Однією з основних ознак сучасного розвитку світового господарства є розгортання процесів глобалізації, які справляють суттєвий вплив на систему міжнародних економічних відносин, трансформують напрями і визначають тенденції розвитку національних економік. Як історичне явище та феномен, а також як об'єктивна закономірність розвитку людства глобалізація все частіше привертає увагу дослідників у всьому світі. Уперше цей термін було введено в науковий обіг у середині 80-х років ХХ ст. американськими авторами. Він походив від англ. «globe» – «земна куля» та позначав процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації.

Отже, глобалізація – складний, багатогранний процес, який має безліч проявів і включає багато проблем. Це робить проблематичним формулювання єдиного, однозначного визначення процесу глобалізації, яке охопило б усі сторони цього явища. Існують такі визначення глобалізації як економічного поняття:

- глобалізація – тривалий процес інтеграції національних економік світу з метою розв'язання глобальних проблем людства;
- глобалізація – складне явище взаємозалежності економік, що виникає у зв'язку з обміном товарів і послуг та потоками капіталів;
- глобалізація – процес, завдяки якому досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі справляють значний вплив на окремих людей і їхні спільноти в усіх частинах світу [6].

З боку прикладних характеристик, у сучасних економічних дослідженнях під глобалізацією світового господарства розуміють процес посилення взаємозв'язку національних економік країн світу, що знаходить своє втілення в утворенні світового ринку товарів, послуг і фінансів, становленні глобального інформаційного простору, перетворенні знання в основний елемент суспільного багатства, виході бізнесу за національні кордони через формування ТНК, впровадженні та домінуванні в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутрішньополітичного життя народів принципово нових і універсальних ліберально-демократичних цінностей тощо [6].

Отже, сучасний етап розвитку глобалізаційних процесів характеризується як всепоглинаючий процес, що включає в себе політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові. Залежно від того, яким аспектам процесів глобалізації приділяється увага, розрізняють концепції сучасної глобалістики, у рамках яких працюють відповідні наукові школи й організовані наукові колективи.

Український учений Т. Кальченко серед основних шкіл сучасної глобалістики виокремлює такі: еколого-економічну, універсального еволюціонізму, глобальної екології, контрольованого глобального розвитку, міжнародної політичної економії та економічної соціології. На його думку, на найбільший потенціал наукового розвитку можуть розраховувати лише деякі зі шкіл, а саме еколого-економічна, глобальної екології та економічної соціології. Причому, якщо перша група шкіл уже пройшла пікову фазу розвитку, то друга перебуває у стадії активного формування, інтенсивно залучаючи потенціал міждисциплінарних досліджень [3, с. 49-51].

Поряд зі названими школами глобалістики, науковцями пропонуються нові концептуальні школи [4, с. 16-17]:

- концепція «гуманістичного соціалізму» (Я. Тінберген), що містить проект

такої організації населення, яка має забезпечити рівні можливості для всіх країн і людей відповідно до універсальних гуманістичних цінностей та в якій з метою зближення рівня доходів у світовому масштабі пропонується встановити нульовий ріст для розвинутих країн і 5% зростання середньорічних доходів на душу населення для країн, що розвиваються;

- концепція «дороговказів у майбутнє» (Б. Гаврилишин), у якій аналізується ефективність функціонування різних суспільств і пропонується модель майбутнього світового порядку, заснована на співіснуванні різних культур, релігій і способів життя;

- концепція «геогенезису» (Е. Кочетов), що розвиває просторово-філософську методологію пізнання та передбачає методологічний поділ світового простору за функціональними ознаками (геополітика, геоekonomіка, геофінанси, геодемографія тощо);

- концепція «глобальної спільноти» (М. Чешков), яка доводить, що динаміка розвитку людства як глобальної спільноти (що характеризується двома автономними поняттями – «глобальна система» і «світове співтовариство») визначається взаємодією різноманітних компонентів цієї спільноти;

- концепція «сталого розвитку» (Л. Браун), яка відзначає, що людство споживає значно більше ресурсів, ніж дозволяють економічні можливості, і тому потрібно еволюційним шляхом забезпечувати сталий розвиток на всьому глобальному просторі.

Ураховуючи складність і всеохопність проблем глобального розвитку, цілком можливим є виникнення нових, більш розвинених і досконалих концептуальних шкіл.

На підставі аналізу визначення терміна «глобалізація» та її опису в сучасній літературі можна визначити основні риси глобалізації світової економіки:

1. Поглиблення міжнародного поділу праці з його переходом від спільного до специфічного і єдиного.

2. Перевищення темпів росту міжнародного товарообігу над темпами росту обсягів світового виробництва.

3. Зростаюча лібералізація міжнародної торгівлі, що виражена в лібералізації національних ринків товарів і послуг шляхом поступового зняття торговельних обмежень і бар'єрів.

4. Випереджуюче зростання руху капіталу стосовно руху товарів, формування світового фінансового ринку, збільшення потоків портфельних і прямих іноземних інвестицій.

5. Інформаційно-технологічна революція, переворот у засобах телекомунікацій на базі електроніки, кібернетики, супутникових систем зв'язку.

6. Посилення впливу транснаціональних корпорацій на світовий економічний розвиток.

7. Концентрація і централізація капіталу на підставі процесів злиття і поглинення компаній і банків.

8. Розвиток інтеграційних тенденцій на регіональному, субрегіональному і міжрегіональному рівнях, зростання ролі наднаціональних органів у світовій політиці та економіці

Геополітичні характеристики сучасного глобального економічного розвитку доцільно почати з аналізу глобального устрою світової економіки. Його характерною сучасною ознакою є формування трьох макрорегіонів світу: Європи, з ядром у вигляді ЄС; Східної Азії, з центром у Китаї; Північної Америки, з базою у США.

Виходячи з особливостей складу країн названих макрорегіонів, специфіки їхнього економічного розвитку та цілей, можна припустити кілька векторів стратегічних трансформацій світу. Узявши за їх ознаку кількість полюсів влади, що координують світогосподарські процеси, є підстави зробити висновок про те, що інституційний устрій глобальних трансформацій може набути вигляду: уніполярна система; бі- чи триполярна система; поліполярна система.

Концепція уніполярності в достатньо широкому тлумаченні ґрунтується на тому, що з часом все більше буде викристалізовуватися ядро найбільш потужних союзних держав, яке проектуватиме свої норми і принципи поведінки на решту країн світу. У такому разі глобальне управління буде більш ефективним, однак навряд чи збереже свою стабільність у довготривалій перспективі, оскільки кристалізація уніполярності закладе підґрунтя для потенційного конфлікту між країнами центру та периферії. З іншого боку, найбільш вагомим аргументом на користь утворення уніполярної системи є суперечності, негативна інтенсивність яких збільшується, а також неузгодженість підходів до вирішення одних і тих же проблем різними країнами. Відсутність єдиного центру може призвести до поглиблення наявних і виникнення нових глобальних катаклізмів.

Можливою інституційною архітектурою майбутнього в рамках уніполярного світу можуть слугувати: концепція країни-гегемона, концепція глобального уряду, концепція антитерористичного уряду.

Ключовою ідеєю концепції країни-гегемона є те, що головними дієвими особами в цьому разі виступають гегемоністська держава США та інші наддержави, які будуть реалізовувати вирішення глобальних проблем на власних умовах, часто ігноруючи інтереси інших країн світу.

Концепції глобального й антитерористичного уряду передбачають піднесення інституту держави до статусу світового уряду, тобто розвивається ідея про збільшену модель національної держави, керівництво якої вирішує поточні внутрішньополітичні питання, однак уже не на національному, а на глобальному рівні.

Бі- чи триполярна система передбачає наявність кількох управлінських полюсів, які в результаті консенсусу приймають узгоджені рішення, обов'язкові до виконання рештою учасників міжнародних відносин. Ця система передбачає з одного боку, активізацію міжнародного співробітництва найбільш розвинутих країн світу, які готові йти на компроміси заради досягнення спільних інтересів, а з іншого – формування інституційної ієрархії, у межах якої впроваджується пріоритетність рішень, що приймаються правлячою верхівкою для інших учасників міжнародних відносин.

Теорія бі- чи триполярного світу включає до свого складу такі основні напрями інституційного забезпечення глобальних трансформацій: а) коаліції держав; б) коаліції регіональних інтеграційних утворень. Коаліції держав спрямовуються на створення центру – альянсу найбільш розвинутих країн, які будуть підштовхувати глобалізацію в потрібне русло та вирішувати виникаючі глобальні проблеми у своєму вузькому колі, проектуючи свої норми, інтереси та принципи поведінки на увесь світ. На сьогодні відсутнє чітке ядро, навколо якого міг би розпочатися процес консолідації держав. Найбільш вірогідними варіантами вважаються «п'ятірка» постійних членів Ради Безпеки ООН (можливим є розширення складу), «велика сімка», компромісний варіант: «центр», скоріше за все, становитимуть США, ЄС, Японія, Російська Федерація, Китай, Індія.

Коаліція регіональних інтеграційних об'єднань (РІО) закладає підґрунтя майбутнього світоустрою, що полягає в такому:

- формування угруповань на основі економічних, а не політичних факторів, виникнення яких зумовлено реакцією на глобальні трансформації;
- домінування економічних факторів, які знижують вірогідність виникнення ієрархічних інституційних структур, що диктують рішення для країн-членів;
- спрямованість на створення більш ліберального економічного режиму, а не на побудову регіональних протекціоністських анклавів;
- поглиблення рівня регіональної координації економічної політики, що виражається в орієнтації на регулювання господарських процесів у межах національних економік (гармонізація податкових систем, режиму доступу на ринки, систем стандартів тощо) замість вирішення питань, що лежать на поверхні, усунення внутрішніх і зовнішніх бар'єрів між країнами, які входять до складу групування.

На конфігурацію такого типу може розраховувати об'єднання трьох найпотужніших регіональних блоків – ЄС, АТЕС та потенційної трансатлантичної зони вільної торгівлі (ТАФТА).

Поліполярна система передбачає широке багатостороннє співробітництво і багатовекторність розвитку. Вагомим аргументом на користь утворення поліполярного світу є неможливість недооцінки потенціалу окремих держав, зокрема Китаю, країн Близького Сходу, Індії тощо. Єдиною умовою існування поліполярного світу є спільність інтересів у вирішенні глобальних проблем. Крім того, вона є вигідною для тих, хто бажає зберегти у своїх країнах владу керівних кланів, законсервувати менталітет нації. Багатополярність є теорією співробітництва, теорією конкуруючих інтересів і цінностей [5].

Належить відповісти на запитання про те, якою мірою вказані вище фактори та сценарії є значимими для України? Рівень залученості країни до глобалізаційних процесів дає змогу оцінити індекс глобалізації. Цей агрегований показник щорічно визначається двома установами – рейтинговою компанією А.Т. Kearney спільно з журналом Foreign Policy та Швейцарським інститутом дослідження бізнес-циклів. Вони застосовують подібні методики розрахунку, що відрізняються лише числом змінних, які враховуються при визначенні індексу. Тому й показники окремих країн за обома індексами є цілком зіставними.

Індекс глобалізації рейтингової компанії А.Т. Kearney та журналу Foreign Policy визначається на основі 14 показників економічної, політичної, технологічної та соціальної інтеграції, згрупованих у чотири основні блоки: рівень економічної інтеграції; персональні міжнародні контакти; розвиток глобальних технологій; залучення у світову політику.

Індекс глобалізації, що розраховується швейцарськими фахівцями, має складнішу структуру, він враховує вплив 24 змінних, об'єднаних у три групи показників:

- показники економічної глобалізації (обсяги зовнішньої торгівлі, прямих іноземних інвестицій, портфельних інвестицій, доходів від інвестицій, інших закордонних виплат, включаючи зарплату, рівень торговельних бар'єрів, у тому числі середній рівень митних тарифів);
- показники соціальної глобалізації (кількість міжнародних, у т.ч. туристичних поїздок, міжнародних телефонних переговорів, міжнародних поштових відправлень, грошових переказів, кількість інтернет-провайдерів, користувачів Інтернету, телеканалів, періодичних та інших видань тощо);
- показники політичної глобалізації (членство в міжнародних організаціях, участь країни в місіях Ради Безпеки ООН, кількість іноземних дипломатичних представництв, міжнародних домовленостей).

Значення індексу перебувають в проміжку від 0 до 100. Чим кращі результати

за всіма складовими має держава, тим вищим є її загальний показник рівня глобалізації. Водночас у країнах з вищим рівнем глобалізації відзначається вищий рівень доходів на одну особу, вищими, як правило, є й інші показники суспільного добробуту, зокрема, індекс людського розвитку та індекс економічної свободи. Вищими також є індекси глобальної конкурентоспроможності та конкурентоспроможності бізнесу, індекс сприйняття корупції – нижчим.

У рейтингу 208 країн за індексом глобалізації-2013 найбільш інтегрованими у глобальну економіку виявилися Бельгія, Ірландія та Нідерланди (значення індексу понад 90). Лідери глобалізації – це переважно невеликі за розміром і чисельністю населення країни, які, інтенсивно використовуючи міжнародні зв'язки і можливості світового ринку, зуміли досягти високих результатів соціально-економічного розвитку. До десятки лідерів традиційно увійшли Сінгапур, Гонконг, Швейцарія. США зайняли 35-ту рейтингову позицію, Японія – 55-ту, Китай – 73-ю, Білорусь – 105-ту. Останні позиції в рейтингу дістали Сомалі, Тонга та Вірджинські острови. У 2013 р. дослідження охоплювало 187 країн. Відповідно до них Україна посіла 47 місце зі значенням індексу 67,78. Найвищими є вітчизняні показники політичної глобалізації (43/86,3), значно нижчими є рівні економічної (69/57) і соціальної глобалізації (61/67,4) [2]. У цілому залученість України до глобалізаційних процесів оцінюється як помірна. При цьому має місце тенденція до зростання міри інтеграції України до світового економічного та політичного простору.

Належить відзначити, що розвитку світової економіки на сьогодні сприяє низка факторів, серед яких:

- активізація інфляційних процесів, зокрема, у країнах ОЕСР рівень інфляції збільшився на 2%, а щорічний показник у державах G-20 – до 2,8%;

- запровадження провідними економіками країн Заходу, у тому числі ЄС, Японії та Великої Британії, більш м'якої монетарної політики, в той час як економіки держав, що розвиваються, (Індія, РФ, ПАР) вживають заходи зі стабілізації рівнів прибутків;

- очікуване збільшення обсягів світової торгівлі до 4,7% у 2013 р.;

- орієнтація країн на розроблення і впровадження більш гнучких та адаптованих до кризових явищ моделей економіки, що передбачають стимулювання зростання [1].

Водночас зростанню світової економіки перешкоджають такі чинники:

- низькі показники економічного зростання розвинених держав, що не дає змоги забезпечити стійке відновлення глобального ринку праці та збільшення чисельності робочих місць;

- зростання торговельного дисбалансу в країнах Західної Європи, Північної Америки та Японії, що викликано процесами старіння населення й високим рівнем безробіття;

- введення обмежувальних заходів між РФ та США й ЄС у двосторонній торгівлі та фінансовій сфері.

На основі проведеного дослідження можна виокремити такі найважливіші особливості сучасного глобального економічного розвитку, з урахуванням яких належить формувати стратегію побудови економічного майбутнього України: кардинально змінюється зміст світових господарських зв'язків: темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають темпи збільшення виробництва, а фінансові потоки перевищують трансакції, пов'язані з експортом товарів і послуг; змінюються спрямованість і структура міжнародної торгівлі, зростає товарообмін наукомісткою, високотехнологічною продукцією між розвиненими країнами; якіс-

но перетворюється фінансова сфера, змінюється її роль у світовій економіці на основі прогресуючого зростання валютних, фондових, кредитних ринків тощо. Продовжуючи обслуговувати економіку, транскордонні фінансові потоки все більше виступають як самодостатні та відірвані від реального відтворювального процесу; зростають роль і значення глобального капіталу, який не може бути однозначно зарахований до жодного національно-державного утворення; інтенсифікуються його територіальна експансія та функціональна диверсифікація, формуються віртуальні ринки глобального капіталу, засновані на новітніх інформаційних і фінансових технологіях; посилюється орієнтація розвинутих економік на розширення всіх сфер людської активності: здатність генерувати нові знання, швидко їх застосовувати, використовуючи сучасні методи обробки інформації; інтенсифікується пошук світового центру управління та інструментів регулювання глобальних світогосподарських процесів.

Висновки

Окремим і дуже серйозним бар'єром для росту світової економіки є продовження та ескалація конфліктів в Україні, у Секторі Газа, Іраку та Сирії, а також посилення територіальних претензій Китаю до Японії. У будь-якому разі економіку України чекає затяжне зниження (технічна рецесія), що супроводжуватиметься девальвацією гривні та погіршенням стану в споживчих та інвестиційних секторах.

Подальші ж перспективи залежатимуть від спроможності України ефективно використати стабілізаційні кошти міжнародної фінансової допомоги та інші позитивні фактори її інтеграції у глобальний геополітичний простір, свідченням чого буде виконання першочергових заходів антикризової програми, у першу чергу з управління державними фінансами та реальної боротьби з корупцією.

Література

1. Jones A. Dictionary of Globalization / Andrew Jones. – Cambridge, UK; Malden, MA, USA: Polity, 2006. – 258 p.
2. Encyclopedia of Globalization / Ed. by R. Robertson, J.A. Scholte. – N.Y.; Lnd: Routledge, 2007. – Vol. 2. F to M. – XVII, 427-845.
3. Chase-Dunn Ch. Trade Globalization since 1795: Waves of Integration in the World-System / Chase-Dunn Ch., Kawano Yu., Brewer B.D. // Globalization and Economy. Vol. 1. Globalizing Markets and Capitalism. Ed. by P. James, B.K. Gills. – Los Angeles: Sage publications, 2007 (Central currents in globalization). – P. 58-83.
4. Навроцька Н. А. Глобальні детермінанти трансформації інвестиційного процесу : автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Н. А. Навроцька. – К., 2015. – 32 с.
5. Азроянц Э. А. Глобализация : катастрофа или путь к развитию? Современные тенденции мирового развития и политические амбиции / Э. А. Азроянц. – М. : Издательский дом «Новый век», 2002. – 416 с.
6. Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини [текст] : навч. посіб. / І. В. Амеліна, Т. Л. Попова, С.В. Владимиров. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 256 с.
7. Сиденко В. Р. Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие : украинская модель : В 2-х томах / В. Р. Сиденко. – К. : Феникс, 2008. Том 1. Глобализация и экономическое развитие. – К. : Феникс, 2008. – 376 с.
8. Limits to globalization: welfare states and the world economy / Elmar Rieger and Stephan Leibfried; translated by Benjamin W. Veghte with the assistance of Elmar Rieger. – Cambridge: Polity Press, 2009. – 402 p.
9. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар; А.Іщенко (пер. з англ.) / Джозеф Стігліц. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. – 252 с.
10. Башнянин Г.І., Шевчик Б.М., Сухий О.О., Перельолкіна О.О. Сучасні економічні теорії глобальних систем: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Львів: Новий Світ – 2000, 2013. – 366 с.

11. *Минаев С.В.* Глобальная экономика : 2012-2013 годы. Аналит. обзор / С. В. Минаев. – РАН. ИНИОН. Центр научн.-информ. исслед. глобал. и регион. пробл. Отд. Азии и Африки. – М., 2014. – 128 с. (Сер. : Глобальные проблемы современности).
12. *Бжезінський З.* Вибір: світове панування чи світове лідерство [Текст] / З. Бжезінський. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – С. 13.
13. *Филипенко А. С.* Экономическая глобализация : истоки и результаты / А. С. Филипенко. – М.: «Экономика», 2010. – 511 с.
14. *Бек У.* Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / У. Бек ; пер. з нім. О. Юдіна. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 408 с.
15. *Кальченко Т. В.* Глобальна економіка : методологія системних досліджень : монографія / Т. В. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с.
16. *Hirst P.* The Future of Globalization // Paul Hirst and Graham Thompson // Globalization and Economy. Vol. 1. Globalizing Markets and Capitalism. Ed. by P. James, B.K. Gills. – Los Angeles: Sage publications, 2007 (Central currents in globalization). – P. 355-373.
17. *Wallerstein I.* Globalization or the Age of Transition? A Long-Term View of the Trajectory of the World-System / Immanuel Wallerstein // Globalization and Economy. Vol. 1. Globalizing Markets and Capitalism. Ed. by P. James, B.K. Gills. – Los Angeles: Sage publications, 2007 (Central currents in globalization). – P. 401-416.
18. Report of the Secretary-General of UNCTAD to UNCTAD XIII. Development-led globalization: Towards sustainable and inclusive development paths. – N. Y.; Geneva: UN, 2011. – 136 p.